

Kemikalieplan 2014-2019

För ett giftfritt Stockholm 2030

Kortversion

Förord

Kemikalier spelar en viktig roll i dagens samhälle. Världsproduktionen av kemikalier har på 50 år ökat från knappt 10 miljoner ton till över 400 miljoner ton. Vi använder kemiska produkter i många sammanhang, till exempel i läkemedel, kosmetika, tvätt- och rengöringsmedel, bekämpningsmedel, och målarfärger. Kemiska ämnen ingår också i varor, såsom kläder, möbler, datorer och byggmaterial. Företagens rapportering till EU:s kemikaliemyndighet visar att över 100 000 kemiska ämnen används. Samtidigt som kemikalierna har bidragit till vårt välbefinnande har de också i flera fall vållat hälso- och miljömässiga problem. Det är viktigt att vi inte belastar vår omgivning med ämnen som skapats eller utvunnits av samhället i sådana nivåer som kan hota vår hälsa eller miljö.

Riksdagen har antagit miljö kvalitetsmålet Giftfri miljö och gett det följande definition:

Förekomsten av ämnen i miljön som har skapats i eller utvunnits av samhället ska inte hota människors hälsa eller den biologiska mångfalden. Halterna av naturfrämmande ämnen är nära noll och deras påverkan på människors hälsa och ekosystemen är försumbar. Halterna av naturligt förekommande ämnen är nära bakgrunds nivåerna.

Eftersom gifterna i många fall finns i vår vardag har Kemikalieinspektionen tagit fram en Handlingsplan för giftfri vardag. De slår där fast att barn och ungdomar ska skyddas särskilt. I handlingsplanen lyfts också kommunerna fram som en viktig aktör som tillsynsmyndighet, upphandlare och som bärare av information till konsumenter och företag.

Stockholms stad vill bidra till arbetet för en giftfri miljö, ett arbete som behöver engagera många av stadens verksamheter. Stadens övergripande vision Ett Stockholm i världsklass innebär också ett giftfritt Stockholm. Genom sin kemikalieplan vill staden peka ut vägen mot att nå den visionen.

Per Ankersjö
Stadsmiljöborgarråd

Inledning

Kemikalieplanen beskriver en vision för stadens kemikaliearbete: Giftfritt Stockholm 2030 – kemikaliearbete i världsklass. För att denna vision ska kunna uppnås behöver alla stadens verksamheter hjälpa till. Vi behöver arbeta för att få bort kemikalier med farliga egenskaper. De produkter och varor med farligt kemiskt innehåll som ändå används ska hanteras säkert.

I kemikalieplanen finns 43 åtgärder indelade i sju områden. För varje område finns en vision som ansluter till den övergripande visionen om ett giftfritt Stockholm. Ansvariga för att genomföra åtgärderna är stadens förvaltningar och bolag. Kemikalieplanen ska genomföras på fem år och för varje åtgärd finns en tidpunkt angiven för när den ska vara genomförd.

Prioriterat område: Barns vardag

Barn och ungdomar är särskilt viktiga att skydda från farliga kemiska ämnen. Det beror på att barn och unga är mer känsliga än vuxna, vilket i sin tur har flera orsaker. Utvecklingen hela vägen från befruktningen till puberteten styrs av kemiska ämnen i kroppen. Denna utveckling kan störas av ämnen utifrån.

Barn äter, dricker och andas också mer än vuxna i förhållande till sin kroppsvikt. Det gör att deras exponering blir större. De lever annorlunda mot vuxna, rör sig nära golvet och stoppar ofta saker i munnen. Det gör att de får i sig föroreningar som till exempel är bundna till dammpartiklar.

Prioriterade kemikalier

Stadens kemikaliearbete behöver en tydlig grund som pekar ut de viktigaste ämnena. Att peka ut vilka ämnen som ska undvikas kan antingen göras utifrån egenskapskriterier eller med en lista över specifika ämnen. Inom upphandling, byggande och kemikaliehantering är det en fördel att använda ett urval som bygger på egenskaper. En ämneslista behöver kontinuerligt uppdateras vilket kräver tid och resurser.

Att arbeta med egenskapskriterier förhindrar också att ett visst önskat ämne byts ut mot ett annat ämne som är lika farligt. På så sätt kan nya ämnen hanteras och stadens kriterier hållas aktuella.

Urval som bygger på egenskaper

Kemikalieinspektionens Prioriteringsguide PRIO delar in farliga ämnen utifrån deras egenskaper i två nivåer – utfasningsämnen och prioriterade riskminskningsämnen. Stockholms kemikalieplan använder samma indelning.

Utfasningsämnen har så allvarliga egenskaper att de bör fasas ut och inte alls användas. Kriterierna för urvalet av denna grupp är till stor del samma som används för tillståndsprövning inom EU.

Prioriterade riskminskningsämnen har egenskaper som gör att de bör ges särskild uppmärksamhet. De måste alltid bedömas i den aktuella användningen och hanteras utifrån den risk som då kan uppkomma. Vilka egenskaper som ger ett ämne beteckningen utfasningsämne respektive prioriterat riskminskningsämne beskrivs i PRIO-databasen, www.kemi.se/prio

Lokala fokusämnen

I miljögiftsövervakningen, tillsynen och arbetet med dialog och information är det ofta lättare att arbeta med en specifik lista på ämnen eftersom det blir mer konkret. Därför innehåller kemikalieplanen även en lista med lokala fokusämnen för stadens kemikaliearbete.

Lokala fokusämnen är ämnen och ämnesgrupper som är

lokalt särskilt angelägna. Inom varje grupp av ämnen kan det finnas olika ämnen som har olika grad av farlighet. Att hela gruppen tas upp som fokusämne betyder därför inte att alla ingående ämnen är lika prioriterade, utan att staden ska uppmärksamma gruppen som sådan.

Lokala fokusämnen för Stockholm

Ämne/Ämnesgrupp	Exempel	Förekomst, exempel
Alkylfenoler och Alkylfenoletoxylater	Nonylfenoletoxylat	Textilier
Antibakteriella ämnen	Silver	Vitvaror och sportkläder
Bromerade flamskyddsmedel	Deca-BDE	Möbler och textilier
Ftalater	DEHP	PVC-golv och textiltryck
Polyfluorerade föreningar	PFOA, PFBS, Fluortelomerer	Släckskum och textilimpregnering
Bisfenoler	Bisfenol A	Termopapper, livsmedelsförpackningar, relining av vatten- och avloppsledningar och i kopplingar för vattenledningar
Kadmium (Cd)		Konstnärsfärg och som förorening i mat
Bly (Pb)		Smycken, elektronik och som förorening i mat
Koppar (Cu)		Tak, fasader och vattenledningar
Zink (Zn)		Däck, tak, fasader och andra galvaniserade ytor som lyktstolpar etc
Tributyltenn (TBT)		Användes tidigare i båtbottnfärger, finns kvar på äldre båtar och i mark och sediment vid båtuppläggningsplatser

1. Stöd till implementeringen av kemikalieplanen

Åtgärder

		När	Ansvarig
1.1	Erbjuda stadens verksamheter stöd i kemikaliearbetet via ett kemikaliecentrum.	Kontinuerligt från 2014	Miljöförvaltningen
1.2	Lansera och informera om kemikalieplanen.	Kontinuerligt från 2014	Kemikaliecentrum
1.3	Skapa nätverk och mötesplatser där stadens verksamheter kan utbyta erfarenheter inom olika kemikalierelaterade frågor.	Kontinuerligt från 2015	Kemikaliecentrum
1.4	Etablera och upprätthålla kontakt med ledande forskare i ett vetenskapligt råd.	Kontinuerligt från 2015	Kemikaliecentrum

2. Information och dialog

Vision

Aktörer i Stockholm har den information de behöver för att kunna undvika hälso- och miljöfarliga ämnen.

Åtgärder

	När	Ansvarig
2.1 Ta fram en gemensam kommunikationsplan för stadens kemikaliekommunikation: <ul style="list-style-type: none"> • målgrupper • budskap • kanaler och metoder	2014 - 2015	Kemikaliecentrum tillsammans med Trafikkontoret, Stockholm Vatten AB m.fl.
2.2 Genomföra aktiviteter enligt kommunikationsplanen.	Kontinuerligt från 2015	Kemikaliecentrum tillsammans med Trafikkontoret, Stockholm Vatten AB m.fl.
2.3 Följa upp utfall, resultat och/eller effekt av aktiviteterna.	Kontinuerligt från 2015	Kemikaliecentrum tillsammans med Trafikkontoret, Stockholm Vatten AB m.fl.

Åtgärder med inriktning på det prioriterade området barns exponering är markerade med orange färg.

3. Upphandling

Vision

De varor och kemikalier som används i Stockholms stads verksamheter innehåller inga ämnen som utgör risk för människa och miljö.

Åtgärder

		När	Ansvarig
3.1	Vid all upphandling av varor ska information om innehåll av ämnen på EU:s kandidatlista begäras in.	Kontinuerligt från 2015	Serviceförvaltningen, upphandlande förvaltning/bolag, med stöd av Kemikaliecentrum
3.2	För upphandlingsområden där det finns rekommenderade kriterier från Miljöstyrningsrådet ska dessa användas.	Kontinuerligt från 2015	Serviceförvaltningen, upphandlande förvaltning/bolag, med stöd av Kemikaliecentrum
3.3	Om den upphandlade produkten ska användas i särskilt känsliga tillämpningar ska särskilda kriterier tillämpas för att säkerställa att utfasningsämnen och relevanta prioriterade riskminskningsämnen inte förekommer.	Kontinuerligt från 2015	Serviceförvaltningen, upphandlande förvaltning/bolag, med stöd av Kemikaliecentrum
3.4	En systematisk uppföljning av ställda krav ska göras, i första hand inom utpekade områden.	Kontinuerligt från 2015	Serviceförvaltningen, upphandlande förvaltning/bolag, med stöd av Kemikaliecentrum
3.5	Om uppföljningen visar att kemikaliekraven inte uppfyllts på avtalat vis ska sanktioner vidtas enligt samma rutiner som vid andra avtalsbrott.	Kontinuerligt från 2015	Serviceförvaltningen, upphandlande förvaltning/bolag
3.6	Upphandlare och annan berörd personal i stadens verksamheter ska erbjudas kompetensutveckling inom kemikalieområdet.	Kontinuerligt från 2015	Kemikaliecentrum i samarbete med SLK – upphandling och konkurrens

Åtgärder med inriktning på det prioriterade området barns exponering är markerade med orange färg.

4. Bygg- och anläggningsmaterial

Vision

De material som används för att uppföra byggnader och anläggningar i Stockholm innehåller inga ämnen som utgör risk för negativ påverkan på människa och miljö.

Åtgärder

		När	Ansvarig
4.1	De kemikaliekraV som beskrivs i detta kapitel ska inkluderas i markanvisningsavtal/exploateringsavtal.	Kontinuerligt från 2015	Exploateringskontoret
4.2	Rutiner ska utvecklas för hur kraven i markanvisningsavtal/exploateringsavtal följs upp.	2015	Exploateringskontoret, stadsbyggnadskontoret, miljöförvaltningen
4.3	Samma kemikaliekraV ska ställas vid upphandling av byggvaror, projektörer och entreprenörer.	Kontinuerligt från 2014	Upphandlande förvaltningar och bolag.
4.4	Materialval införs som en punkt i miljötillsynen på bygg- och anläggningsprojekt.	Kontinuerligt från 2015	Miljöförvaltningen
4.5	Stickprovrevisioner av pågående bygg- och anläggningsprojekt ska genomföras.	Kontinuerligt från 2017	Kemikaliecentrum
4.6	Seminarier ska ordnas för introduktion till stadens kemikaliekraV och för erfarenhetsutbyte mellan byggsektorns aktörer samt internt mellan stadens förvaltningar.	Årligen från 2014.	Kemikaliecentrum
4.7	En pilotstudie ska genomföras i syfte att utreda hur barn och foster kan skyddas (bostad, förskola, skola, arbetsplatser).	2017 och framåt	Kemikaliecentrum, stadsdelsförvaltningar, utbildningsförvaltningen, fastighetskontoret och fastighetsbolagen

Åtgärder med inriktning på det prioriterade området barns exponering är markerade med orange färg.

5. Tillsyn och kontroll

Vision

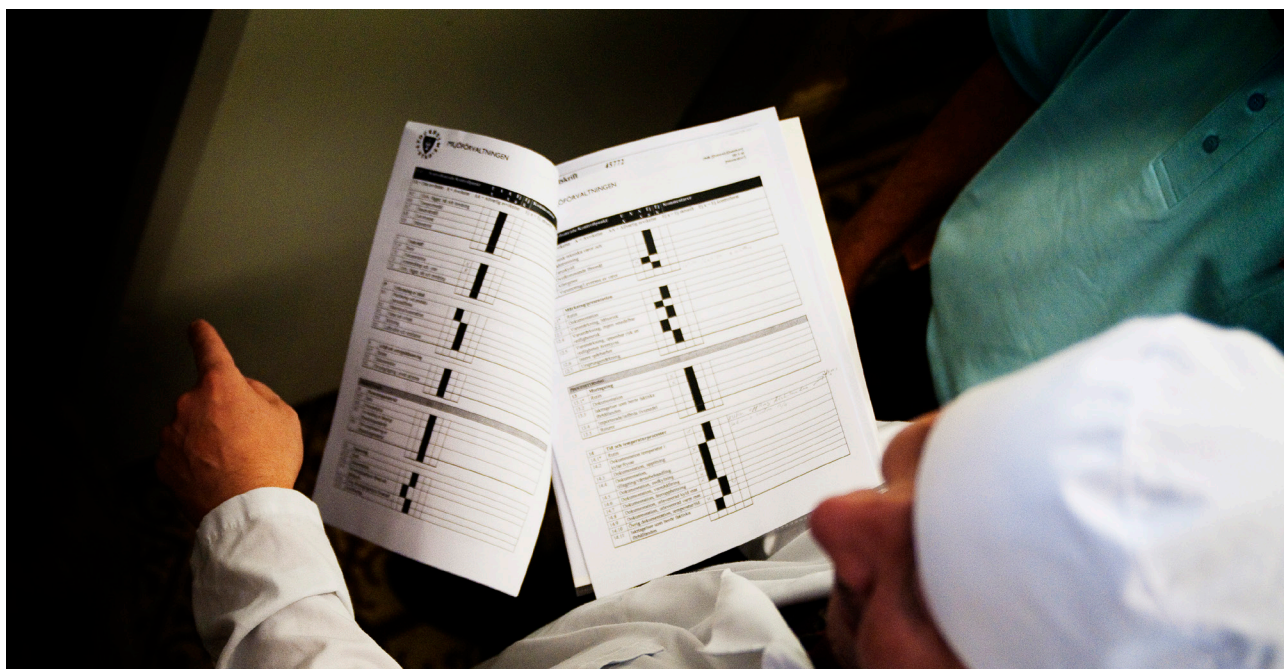
En proaktiv kemikalietillsyn inom miljöförvaltningens olika verksamhetsområden gör att farliga kemikalier inte påverkar miljön eller stadens innevånare.

Åtgärder

		När
5.1	Kontrollera material i kontakt med livsmedel inom de områden som Livsmedelsverket pekat ut.	Kontinuerligt från 2014
5.2	Kontrollera halter av tungmetaller och andra hälsofarliga ämnen i barnmat samt ge råd om vilka produkter som kan väljas för att minska riskerna.	Kontinuerligt från 2014
5.3	Bidra till arbetet med att få fram nya analysmetoder för främmande ämnen i livsmedelämnen.	Kontinuerligt från 2014
5.4	Utveckla varutillsynen.	Kontinuerligt från 2014
5.5	Utveckla kemikalietillsynen hos miljöfarliga verksamheter.	Kontinuerligt från 2014
5.6	Fokusera på kemikalier som ska fasas ut i tillsynen av kemiska produkter i detaljhandeln.	Kontinuerligt från 2014
5.7	Utveckla samverkansrutiner mellan miljöförvaltningen och stadsbyggnadskontoret för frågor om rivningar.	Kontinuerligt från 2014
5.8	I tillsynen av förskolor och skolor kartlägga och informera om källor som kan medföra en oönskad kemikaliepåverkan samt ge råd om vilka material och produkter som kan väljas för att minska riskerna.	Kontinuerligt från 2015
5.9	Utveckla tillsynen över kosmetiska produkter som används i stora volymer.	Kontinuerligt från 2015
5.10	Fokusera märkningstillsynen på kosmetiska produkter utvecklade för barn.	Kontinuerligt från 2014
5.11	Miljöförvaltningens avdelningar och Stockholm Vatten ska, där det är möjligt, samverka kring utvalda fokusämnen.	Kontinuerligt från 2015

Miljöförvaltningen ansvarar för alla åtgärder, 5.11 i samarbete med Stockholm Vatten AB.

Åtgärder med inriktning på det prioriterade området barns exponering är markerade med orange färg.

6. Stadens kemikaliehantering

Vision

Hantering av kemiska produkter i stadens förvaltningar och bolag sker utan att människa eller miljö påverkas negativt, och de skadligaste ämnena har substituerats.

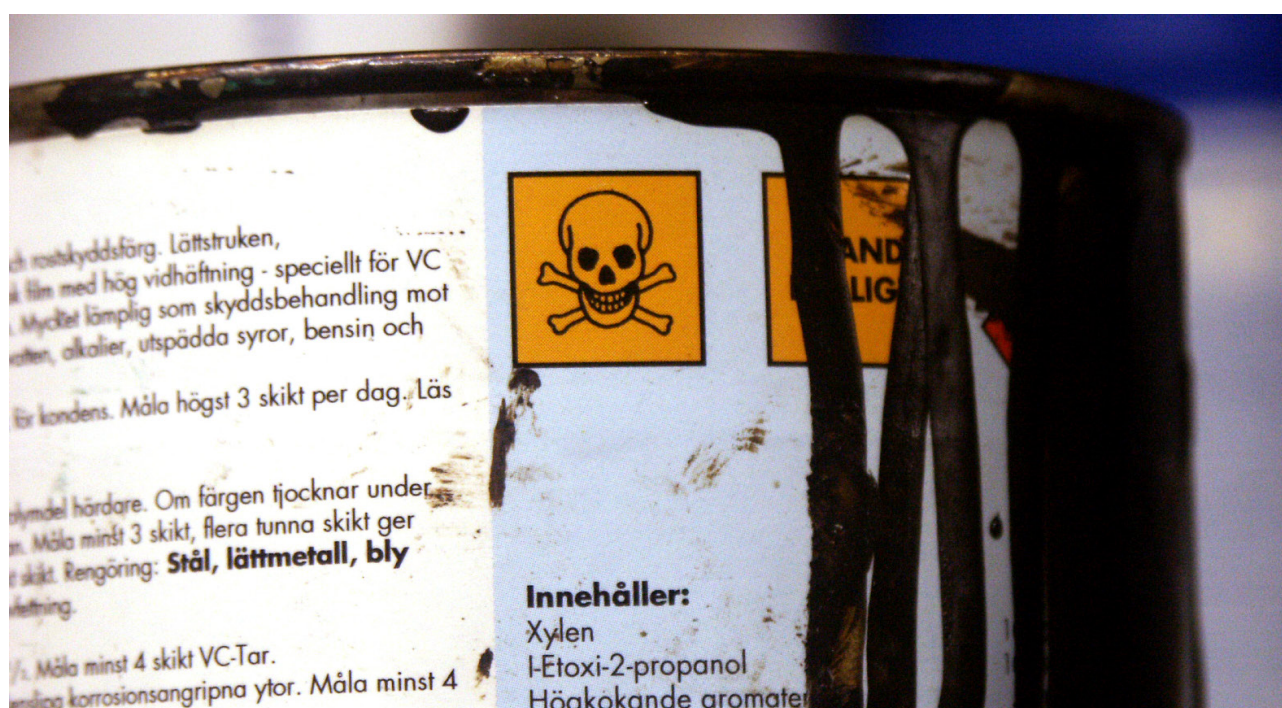
Åtgärder

	När	Ansvarig	
6.1	Teckna ramavtal om ett databaserat kemikalierregister som systemstöd för förvaltningar och bolag.	2015	Serviceförvaltningen med stöd av kemikaliecentrum.
6.2	Inventera och dokumentera kemiska produkter i en kemikalieförteckning.	Kontinuerligt från 2016	Alla förvaltningar och bolag med användning av märkningspliktiga kemiska produkter ¹ .
6.3	Aktivt arbeta för att substituera utfasningsämnen och prioriterade riskminskningsämnen.	Kontinuerligt från 2016	Alla förvaltningar och bolag med användning av märkningspliktiga kemiska produkter ¹ .
6.4	Ta fram planer och vägledningar för substitutionsarbete.	Kontinuerligt från 2015	Kemikaliecentrum
6.5	Ge support och utbildningsstöd i kemikaliefrågor.	Kontinuerligt från 2015	Kemikaliecentrum
6.6	Redovisa uppgifter till kemikaliecentrum ² .	Årligen från 2017	Alla förvaltningar och bolag med användning av märkningspliktiga kemiska produkter ¹ .
6.7	Ta fram statistik och sammanställningar om stadens kemikalieanvändning ³ .	Årligen från 2017	Kemikaliecentrum

¹. Märkningsplikt p.g.a. miljö- eller hälsoskadlighet enligt CLP eller KIFS 2005:7.

². Enligt format som anges av kemikaliecentrum.

³. Förutsätter att det finns ett systemstöd enl. åtgärd 6.1.

7. Miljögiftsövervakning

Vision

Staden har tillräcklig kunskap om miljö- och hälsofarliga ämnens källor och förekomst för att bedöma och minska risker för människa och miljö.

Åtgärder

		När	Ansvarig
7.1	Revidera programmet för miljögiftsövervakning i ytvatten, fisk och sediment till förväntade förändringar i antal vattenförekomster och prioriterade ämnen.	2014 - 2015	Miljöförvaltningen
7.2	Utveckla övervakningen av slam.	Kontinuerligt från 2014	Stockholm Vatten AB
7.3	Genomföra hälsorelaterad miljögiftsövervakning inriktad på barns exponering.	Årligen från 2015	Miljöförvaltningen
7.4	Sammanställa information om viktiga källor för utvalda ämnen.	Kontinuerligt från 2015	Miljöförvaltningen
7.5	Redovisa resultat från övervakningen på miljöbarometern.	Kontinuerligt från 2014	Miljöförvaltningen

Åtgärder med inriktning på det prioriterade området barns exponering är markerade med orange färg.

Kemikaliecentrum

Kemikaliecentrum finns placerat på miljöförvaltningen. Vårt uppdrag är att stödja och följa upp kemikaliearbetet i förvaltningar och bolag. Det innebär bland annat att:

- ge råd och vägledning vid formulerande och uppföljning av kemikaliekraav i upphandlingar.
- samordna frågor om kemikalier i byggmaterial.
- fungera som kompetensstöd till tillsynen.
- erbjuda utbildning i kemikaliefrågor till nyckelgrupper bland stadens personal.

Eftersom kemikaliefrågan är mycket komplex är det viktigt att det finns en stödjande funktion i staden.

Kunskapsläget utvecklas och fler faror identifieras hela tiden. Alla verksamheter i staden som hanterar frågor med koppling till kemikalier kan inte ha den kompetens som behövs för att hänga med i utvecklingen och göra de bedömningar och avvägningar som krävs.

Kemikaliecentrum ska också kommunicera med invånare och verksamhetsutövare i staden för att hjälpa dem bidra till ett giftfritt Stockholm.

Kemikaliecentrums personal

Arne Jamtrot, samordnare

Arne har arbetat på miljöförvaltningen sedan 2001 och ansvarat för flera miljögiftsprojekt. Han har läst kemi vid Stockholms universitet och doktorerat på Linköpings universitet. Han har ett samordnande ansvar för kemikaliecentrums arbete och kontakter med omvärlden.

Maria Azzopardi, specialist

Maria började på miljöförvaltningen 2014. Hon har läst ekotoxikologi vid Uppsala universitet och kommer närmast från Miljöstyrningsrådet där hon har ansvarat för att ta fram kemikaliekraav för offentlig upphandling. Maria ansvarar för kemikaliecentrums stöd till upphandlingar och kemikalieförteckningar.

Jenny Fäldt, specialist

Jenny började på miljöförvaltningen 2014. Hon har läst kemi och doktorerat på KTH. Jenny kommer närmast från WSP där hon har arbetat med frågor om farliga ämnen i byggnader, bland annat på uppdrag av Basta och Byggvarubedömningen. Hon är vår specialist på kemikalier i bygg- och anläggningsmaterial.

Dessutom är Maria Oldén, Maria Pettersson och Tonie Wickman knutna till kemikaliecentrum.

Kontakt

arne.jamtrot@stockholm.se; 08-508 289 39
maria.azzopardi@stockholm.se; 08-508 287 87
jenny.faldt@stockholm.se; 08-508 287 86
Miljöförvaltningen 08-508 28 800

kemikaliecentrum@stockholm.se
stockholm.se/kemikaliecentrum
facebook.com/giftfrittstockholm